

RUSCHA TIBBIY TERMINLARNING TIBBIYOTDA QO‘LLANILISHI: KOGNITIV VA LINGVISTIK TAHLIL

Muallif: Nurboyev Baxrom Lutfillo o‘g‘li

Turon universiteti, Qarshi shahri

Annotatsiya: Ushbu maqolada ruscha tibbiy terminlarning o‘zbek tibbiyot tizimida qo‘llanilishiga oid masalalar kognitiv, sotsiolingvistik va morfologik jihatdan tahlil etilgan. Tadqiqotda ruscha terminlarning o‘zbek tilidagi leksik-semantik integratsiyasi, morfologik moslashuv jarayonlari hamda ularning kasbiy muloqotdagi kognitiv funksiyasi yoritilgan. Muallif tomonidan o‘zbek tibbiy nutqida ruscha terminlar ilmiy tafakkurning shakllanishi va milliy tibbiy tilning rivojiga ta’sir etuvchi omil sifatida baholanadi.

Kalit so‘zlar: tibbiy terminologiya, rus tili, kognitiv lingvistika, morfologik adaptatsiya, kasbiy muloqot, semantik transformatsiya.

KIRISH

Zamonaviy tibbiyot nafaqat klinik faoliyat, balki ilmiy til va tafakkurning shakllanishi bilan chambarchas bog‘liq. Tibbiy terminologiya ilmiy muloqotning asosi sifatida inson tafakkurida tibbiy tushunchalarning shakllanishiga xizmat qiladi. O‘zbekiston tibbiyot amaliyotida ruscha tibbiy terminlarning keng qo‘llanilishi tarixiy va ijtimoiy omillar bilan belgilanadi. Shu bois, ruscha terminlar o‘zbek tibbiy nutqining ajralmas qismi bo‘lib qolmoqda.

RUSCHA TIBBIY TERMINLARNING KOGNITIV AHAMIYATI

Tibbiy terminlar inson tafakkurining ilmiy va kasbiy darajasini ifodalaydi. Ruscha tibbiy terminlar, xususan “diagnostika”, “terapiya”, “rentgen”, “onkologiya” kabi so‘zlar o‘zbek shifokorlari tafakkurida konseptual bilim tizimini shakllantirgan. Ular orqali ilmiy fikrlash, sabab-oqibat tahlili va mantiqiy baholash ko‘nikmalari rivojlanadi. Shu jihatdan, ruscha terminlar o‘zbek tibbiyotining kognitiv modelini shakllantiruvchi omil sifatida e’tirof etiladi.

MORFOLOGIK ADAPTATSIYA VA SEMANTIK O'ZGARISHLAR

Ruscha terminlar o'zbek tili fonetikasi va grammatikasi asosida o'zlashtirilgan:

“рентгенография” - “rentgenografiya”,

“кардиология” - “kardiologiya”,

“терапевт” - “terapevt”.

Bu holat terminlarning morfologik moslashuvini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ayrim terminlar semantik transformatsiyaga uchragan, masalan, “analiz” so'zi tibbiy kontekstdan tashqarida ham (“muammo tahlili”) keng ishlatilmoqda. Bu esa terminlarning umumtilga singib borayotganini bildiradi.

SOTSIOLINGVISTIK OMILLAR VA MILLIY TAFAKKUR

Tibbiyot sohasi xalqaro aloqalarga eng ko'p ega bo'lgan yo'nalishlardan biridir. Shuning uchun ruscha terminlar o'zbek tibbiyotida kasbiy aloqa vositasi sifatida muhim rol o'ynaydi. Biroq so'nggi yillarda milliy terminologiyani rivojlantirish tendensiyasi kuchaymoqda. Masalan, “jigar yallig'lanishi” atamasi “gepatit” so'ziga milliy muqobil sifatida qo'llanmoqda. Bu jarayon milliy tibbiy tafakkurning mustaqil tizim sifatida shakllanayotganidan dalolat beradi.

LINGVISTIK VA KOGNITIV TAHLILNING NATIJALARI

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ruscha tibbiy terminlar o'zbek tilida ikki darajada faoliyat yuritadi:

1. Leksik-didaktik daraja – o'qitish, tibbiy yozishmalar, hujjatlar.
2. Kognitiv-kommunikativ daraja – shifokorlararo muloqot, ilmiy muhokamalar.

Bu ikki daraja o'zaro uyg'unlashib, o'zbek tibbiy tafakkurining konseptual asosini tashkil qiladi.

XULOSA

Ruscha tibbiy terminlar o'zbek tibbiyotining rivojida, ayniqsa ilmiy tafakkur va kasbiy nutq tizimini shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Ularning kognitiv va lingvistik o'zgarishlarini tahlil etish, kelgusida o'zbek milliy tibbiy terminologiyasini mustahkamlash uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Shu bois,

tibbiyotda til va tafakkur uyg'unligini saqlash muhim metodologik vazifa sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimova S. O'zbek tibbiy terminologiyasining shakllanish xususiyatlari. TMI jurnali, 2023.
2. Sidorova E. Kognitivnye modeli v russkoy meditsinskoy terminologii. Moskva, 2021.
3. Lakoff G. Cognitive Structures in Scientific Language. Chicago, 2014.
4. Sharipova N. Tibbiyot leksikasida milliy va xalqaro unsurlar sintezi. Tilshunoslik jurnali, 2024.
5. WHO. Medical Terminology Standardization Report. Geneva, 2020